

BİGA YARIMADASI'NDA ORMANCILIĞA BAĞLI DÖNEMLİK YERLEŞMELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A investigate on periodic rural settlements connected with forestry activities in Biga peninsula

Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN*

Özet:

Dönemlik kırsal yerleşmeler topografya, iklim, bitki örtüsü ve su şartları ile ekonomik faaliyetin türüne göre farklılık gösteren, genelde basit ve küçük meskenlerden oluşan ve yöresel olarak da farklı isimler alan yerleşmelerdir. Biga yarımadası ve yakın çevresinde orman alanlarında denetimli olarak yapılan orman işçiliği bu yöredeki dönemlik yerleşmelerin özelliklerini belirlemektedir. Özellikle tarım alanı yetersiz olan köylerde ve tarım-hayvancılık yapılmakla birlikte tarım alanı-orman sınırında bulunan köylerde yaşayanlar da ormancılık faaliyetine katılmakta ve bu tip yerleşmeleri oluşturmaktadır. Mevsimlik olarak yapılan bu iş köylülere bir ek gelir sağlamaktadır. Biga yarımadasındaki kırsal alanlar için önemli bir ekonomik faaliyet olan ormancılığa bağlı olarak kurulmuş yöre köylülerinden oluşan işçilere ait dönemlik baraka tipi yerleşmeler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Geçmişte farklı yapı malzemelerinden oluşan turluk olarak adlandırılan çadırların farklı bir modeli sayabileceğimiz, baraka tipi bu yapıların fonksiyon ve özellikleri incelenmiştir. Orman işçileri ile yapılan görüşmeler ve saha çalışmaları ile bu yerleşmelerin coğrafi dağılışı ve özellikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Biga yarımadası, Kazdağları, baraka, dönemlik kır yerleşmeleri, orman işçileri.

Abstract:

According to topography, climate, flora, water resources and economic activity temporary or seasonal rural settlements are differentiating. In general these rural settlements are simple, very small ones that have various names as a local. On forest areas of Biga peninsula, trees are cut under the control of authorities to order to rarefy and reanimate the forest. Villages in this area especially those that have not enough land to agriculture and that lie between agriculture area and forest, have forestry activity and build up the temporary rural settlement. The economic activity is made as a seasonal and is supplied additional income for villager. The topic of this research is shanty or hovel of seasonal forest workers, because forestry is important economic activity for village in hillside of Biga peninsula and near area. These houses like hovels are investigated function and properties. They form current model for tents which has been used for long time in the history. Other name of these settlements is turluk that made of different material. Geographical distribution and properties of these hovels are determined by means of conversation with forest workers and excursions and questionnaire.

Keywords: Biga Peninsula, Ida Mountain, hovel, temporary rural settlement, forest worker

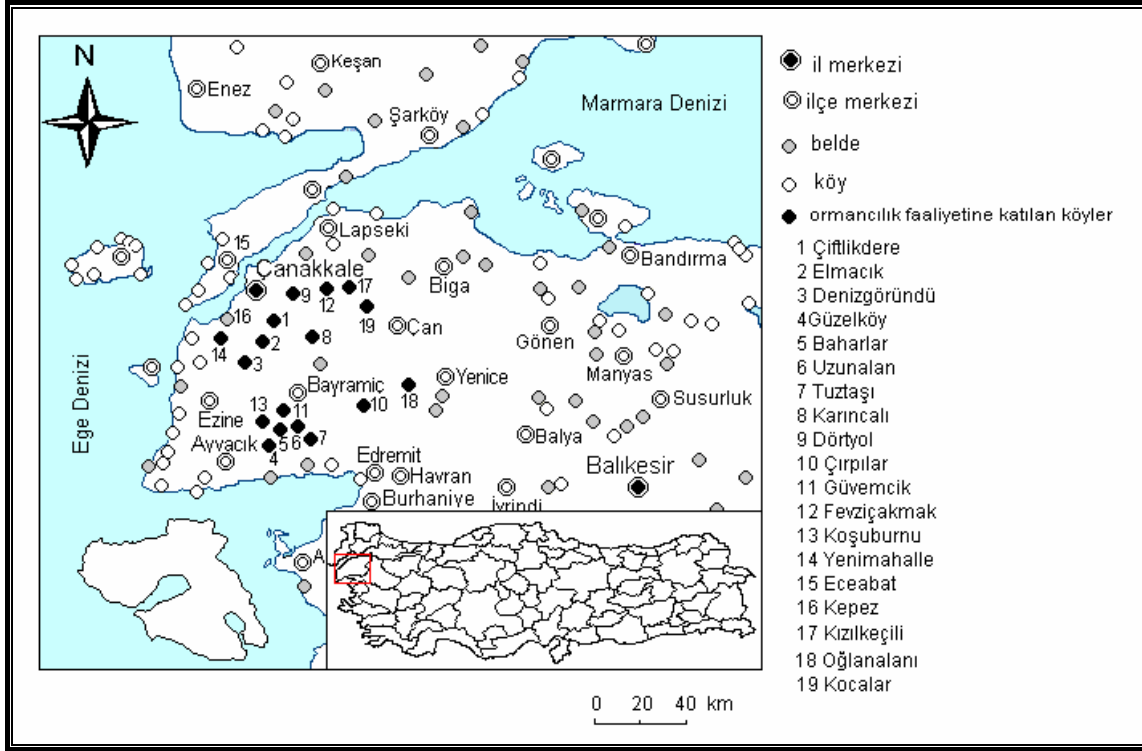
* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

1. Giriş

Anadolu insanı yüzyıllardır çeşitli topografya ve iklim şartlarına bağlı olarak değişen toprak ve bitki örtüsüne sahip coğrafyalardan yararlanmak için gezici ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Esas yerleşim alanları dışındaki arazilerden de faydalanmak amacı ile dönemlik kullandıkları yerleşim alanları oluşturmuşlardır. Coğrafi literatüre farklı adlarla giren bu yerleşmeleri, Tanoğlu (1966) “*münferit yerleşme ile köy arasında kalan ara şekiller*”, Tunçdilek (1967) “*köy-altı iskan şekilleri*”, Emiroğlu (1977) “*köyden küçük yerleşmeler*”, Göney (1977) ve Karaboran (1985) “*eğreti kır yerleşmeleri*”, Koday (2000) “*dönemlik yerleşmeler*”, şeklinde adlandırmışlardır. Bu yerleşmelerin, yöresel olarak şekli, yapı tarzı, kullanım süresi ve fonksiyonları değişmektedir. Dönemlik yerleşmeler, başta hayvancılık ve tarım faaliyetleri olmak üzere ormancılık, avcılık, turizm, madencilik ya da bir kaç bir arada yürütülen ekonomik amaçlı fonksiyonlara sahiptirler. Günümüzde bu tip yerleşmelerin tarım ve hayvancılık amaçlı olanlarının bir kısmı köylere dönüşürken, bir kısmı da terkedilmiş ya da turizm alanına dönüşmüştür. Kom, mezra, dam, güzle, barla, oba, ağıl, tola, güme, turluk, değirmen, saya, gibi daha pek çok isim alan bu yerleşmeler birbirlerinden az çok farkla ayrılmaktadırlar.

Ülkemizde “*oduncu köyler*” ya da “*orman köyleri*” olarak adlandırılan, primer faaliyetlerin yürütüldüğü köylerde yaşayanlar, dönemlik ekonomik faaliyetlere katılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'nin kırsal yerleşme türlerine ilave edilebilecek bir dönemlik yerleşme şekli araştırılmıştır. Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda ormancılığa bağlı kır yerleşmesi olarak orman köylerinden bahsedilmiş, ancak dönemlik yerleşmelerden söz edilmemiştir. Biga yarımadasında geniş orman alanlarının varlığı, orman köylerindeki ekonomik imkansızlıklar ve kültürel özellikler bu yörede ormancılığa bağlı dönemlik kır yerleşmelerinin oluşmasına neden olmuştur.

Araştırma alanımız Biga yarımadasında, orman alanlarının büyük bir kısmına sahip olan Kazdağları ve çevredeki diğer yüksek alanlarda orman arazilerine bağlı kurulmuş olan kırsal yerleşim alanlarını içine almaktadır. Bu alanda, orman içinde ve bitişiğinde, çok sayıda köy bulunmakta olup, bunlardan özellikle ormancılığı bir yaşam biçimi haline getirmiş olan köyler incelenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma alanının coğrafi konumu.

2. Veri ve Yöntem

Ülkemizde ormancılık faaliyeti ile çeşitli derecelerde ilgili kırsal yerleşmeler ve kırsal ekonomilere bağlı coğrafi çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu araştırmalardan konumuza yakın bazı makaleler aşağıda belirtilmiştir.

Emiroğlu (1972), Türkiye’de orman içi kırsal yerleşmelerinin tarihi gelişimi, orman-köy ilişkileri ve sorunlarını ele aldığı makalesini Bolu örneğinde incelemiştir.

Yılmaz (1996), Doğu Karadeniz bölümünde Piraziz Bulancak güneyindeki orman alanları içinde kalan köylerin ekonomik yapıları ve yerleşme özellikleri araştırmıştır.

Soykan (2002), Kazdağ Milli parkı içinde kalan köylerin ekonomik özellikleri ve sorunlarını ele almıştır.

Köse (1997), Madra dağının kuzey eteklerinde bulunan Kışla deresi vadisinde orman köylerinin ekonomik kalkınmasında dokumacılığın yeri üzerinde durmuştur.

Bu çalışmada ise, yörede ormancılığa bağlı dönemlik yerleşmelerin özellikleri ve burada yaşayan halkın yaşam şekli araştırılmıştır.

Yapılan ön araştırmalarda, gezici ormancılık faaliyetini aktif olarak devam ettiren köyler tespit edilmiştir. Seçilen örnek köylerden, Elmacık, Çiftlikdere, Karıncalı, Tuztaşı, Güzelköy, Baharlar, Uzunalan ve Kocalar köyleri ile geçici yerleşme alanlarında, araştırmalar yapılmıştır. Konu ile ilgili 29 kadın 39 erkek olmak üzere 68 kişiye anket uygulanmış ve gözlemler yapılmıştır. Ankette 6 adet kişisel bilgi, 10 adet ormancılık faaliyeti ile ilgili bilgi ve 5 adet de mesken yapısı ile ilgili bilgi içeren, toplam 21 adet soru sorulmuştur. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek için çapraz tablolar yapılmıştır. Demografik özelliklerle ormancılık faaliyetine katılım arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sosyal yaşam ve mesken yapısı ile ilgili diğer sorular da ayrıca değerlendirilmiştir. Yerleşmeler sadece şekil özelliği ile değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan da değerlendirilmiştir.

3. Ormancılığa bağlı kırsal yerleşmeler:

Türkiye’de ormancılığa bağlı kırsal yerleşmeler, orman köyleri, barakaları, kulübeleri, orman depoları ve yangın gözetleme kuleleri olarak sıralanabilir. Türkiye’de orman köyleri dağılımına baktığımızda Karadeniz kuşağında Kuzey Anadolu dağları, Marmara bölgesinde Yıldız dağları, Kazdağları ve çevresi, Uludağ, Kuru, Kozak ve Madra dağı, gibi yüksek alanlarda ve Akdeniz bölgesinde Toroslarda, orman-tarım alanı arasında, orman-yayla sınırında, orman içinde veya yakınında yayıldığı görülmektedir. Son yıllarda orman köylerinin sayısal artışına rağmen, nüfuslarının azalması, bu köylerdeki göç oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Orman bitişiği köy sayısının sürekli artması yeni köylerin kurulmasından değil, daha önce bu statüye alınmamış köylerin eklenmesi ile olmuştur (Tablo 1-2).

Biga yarımadasında, özellikle orman köylülerinin dönemlik kullandıkları barakalar kırsal yerleşme niteliği taşımakta ve yörede kırsal hayatın devamlılığını sağlamaktadır. Özellikle çalışma alanımızda görülen gezici barakalar, Türkiye’nin diğer orman alanlarında pek rastlanmayan bir yerleşme tipidir.

Tablo 1. Türkiye’de orman köylerinin yıllara göre sayısal değişimi

Yıllar	Orman içi Köy	Orman bitişiği köy	Toplam orman köyü	Toplam köy
1970	7456	8547	16003	35110
1975	7519	9507	17026	35228
1980	7519	10049	17568	35268
1985	7506	10058	17564	35151
1990	7406	11656	19062	35545
2000	7328	12249	19577	34971

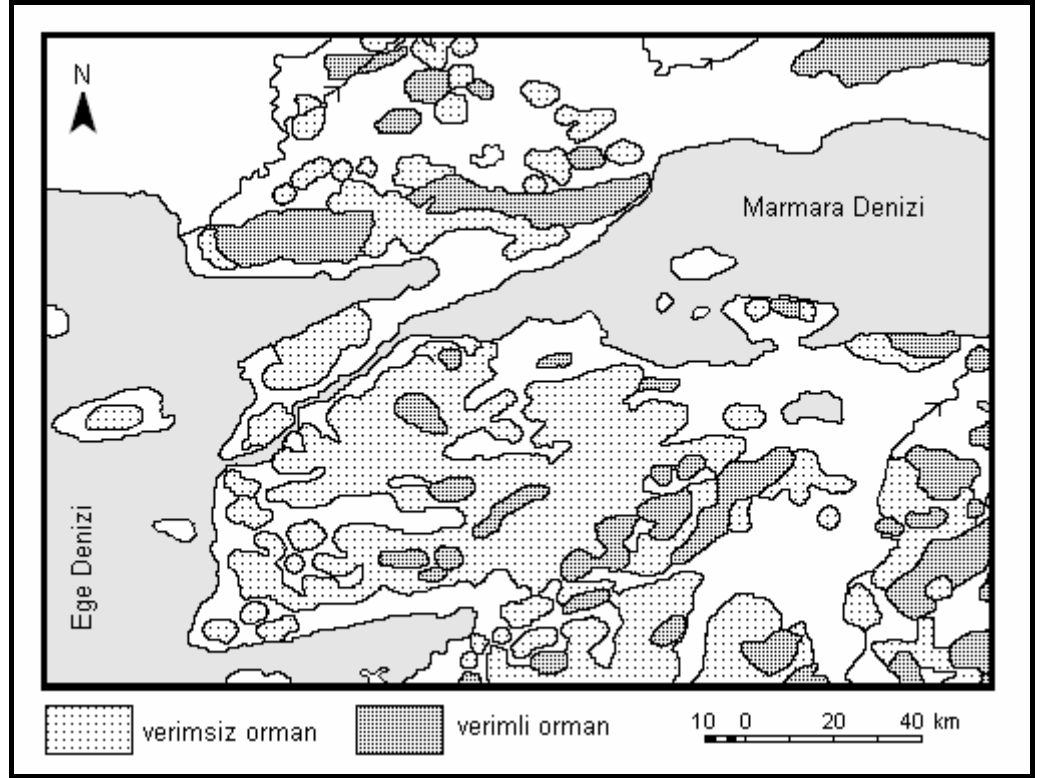
Kaynak:Orman Bakanlığı (ORKÖY), DİE.

Tablo 2. Türkiye’de orman köylerinde yıllara göre nüfus değişimi (1000 kişi)

Yıllar	Orman içi köy	Orman bitişiği köy	Toplam orman köyü
1970	3449	4505	7954
1975	3571	5761	9332
1980	3851	6310	10161
1985	3850	6311	10161
1990	3247	5575	8822
2000	2529	4850	7379

Kaynak:Orman Bakanlığı (ORKÖY), DİE.

Çanakkale, Türkiye’de orman alanları ve orman köyleri sayısı bakımından ilk sıralarda yer almaktadır (Çağlar,1986). İlin alanının yaklaşık %54’ü (525 124 ha) orman (413 192 ha) ve fundalıklarla (111 932 ha) kaplıdır. Yöre ormanlarının önemli bir kısmı da işletmecilik açısından verimli orman niteliğindedir. Verimsiz ormanlardan da başta yakacak odun olmak üzere çeşitli ürünler elde edilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Biga yarımadası ve çevresinde orman alanlarının dağılışı. (Kaynak:OGM)

Çanakkale’de orman içi, kenarı ve yakınında, ormanla çeşitli şekillerde ilişki içinde olan 452 orman köyünde 49 601 hane yer almakta ve bunların bir kısmı, çeşitli derecelerde sürekli veya zaman zaman ormancılıkla uğraşmaktadır. Araştırma alanında ormancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu köyler Çiftlikdere, Kayadere, Elmacık, Denizgözü, Yenimahalle, Çanakalan, Dümrek, Salihler, Fevziçakmak, Kızılkeçili, Güzelköy, Uzunalan, Tuztaş, Baharlar, Karıncalı, Çırpılar, Güvemcik ve Oğlanalanı’dır.

Çanakkale sınırında Edremit’in Narlı, Arıklı, Hüseyinfakı, Demirci köyleri ile Çakalini, Adatepebaşı, Çetmibaşı mahallesi gibi orman sınırında kalan yerleşim birimlerinde de orman işçiliği yapılmaktadır (Ertin, 1992).

4. Araştırma Bulguları

4.1.Ormancılık faaliyetine bağlı dönemlik kırsal yerleşmelerin ortaya çıkışı ve mekansal özellikleri:

Araştırma alanımızda ormancılığa bağlı dönemlik yerleşmeleri oluşturan köylülerin daha çok kıyıda ve ovalardan uzak çok eğimli yamaçlarda kurulmuş köylerden geldikleri görülmektedir. Bu köylerin kuruluş yerlerine baktığımızda şu şekilde sınıflandırabiliriz.

1. Tamamen ormanlarla çevrili orman içi köyler (Çiftlikdere, Tuztaşı, Kayadere)
2. Tarım alanları yetersiz orman alanlarına yakın mesafede bulunan köyler (Uzunalan)
3. Orman-tarım alanı sınırındaki yamaçlarda kurulmuş köyler (Denizgöründü, Karıncalı, Elmacık Güzelköy)

Ayrıca orman alanına yakın kasaba ve belde halkının kırsal kökenli olanları da ormanda çalışmaya devam etmektedirler. Genelde bu işi yapanların belli köylerde toplandıkları görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Ankete katılan 68 orman işçisinin ikamet yerlerine göre dağılımı

İkamet yeri	Frekans	Oran(%)
Baharlar	2	2,9
Dardanos	2	2,9
Bayramiç- Merkez	4	5,9
Çanakkale-Merkez	2	2,9
Çiftlikdere	14	20,6
Dört Yol	8	11,8
Eceabat	2	2,9
Elmacık	2	2,9
Güzelköy	8	11,8
Karıncalı	6	8,8
Kepez (Belde)	4	5,9
Küçükkuşu	2	2,9
Tuztaşı	4	5,9
Uzunalan	8	11,8
Toplam	68	100,0

Ormancılığın yörede geleneksel ekonomik faaliyet olması, tarım arazileri ve meraların yetersiz olması, orman alanlarının bakım ve gençleştirme faaliyetlerinin belirli aralıklarla tekrarlanması, köyün alanı dışında hatta kilometrelerce mesafede Türkmenlerin gezici orman işçiliği yapabilmeleri gibi nedenlerle kültürle doğal ortamın etkileşiminden bu dönemlik yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Tümerkin (2002), Kuzey Amerika'da kuzeybatı Pasifik kıyısında geçici olarak kurulan hamletler halindeki "oduncu kampları"ndan bahsetmektedir.

Yöre Türkmenleri bu iş için başta Biga yarımadasında bulunan Kazdağları, Ağı dağı, Eybek dağı, Dede dağı, Katran dağı ve Kayacı dağı olmak üzere Gelibolu yarımadası ve Lapseki orman alanları ile Kuru dağı ve Keşan'a kadar uzanan ormanlara gitmektedirler.

Barakaların kuruluş yerinin seçiminde dikkat edilen özelliklerin başında, herhangi bir su kaynağına yakın olması tercih edilmektedir. Özellikle kaynak ve akarsu kenarları seçilmekte, orman alt sınırına yakın düz bir alanda ve kesim alanına da çok uzak olmayan bir mesafede kurulmaktadır. Bu yerleşmelerin diğer dönemlik yerleşmeler gibi mevsimlik bir periyodu yoktur. Kesim ve bakım alanının genişliğine ve sıklığına göre 2 ay ile 2 yıl arasında kalınabilir. Bazı aileler yıllarca ormanda yaşayıp, özel günlerde ve alışveriş için köylerine ya da en yakın pazara kısa süreli gittiklerini belirtmektedirler. Ankete katılan 68 kişi de ormanda kalış süreleri değişmekle birlikte kış şartları çok ağır geçmedikçe ve iş olduğu sürece ormanda yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bu yörede ormancılık faaliyetine katılan köylülerin, Karadeniz bölgesindeki orman köylülerine oranla daha fazla ormanda yaşadıkları görülmektedir. Örneğin, Giresun dağlarının kuzey yamaçlarında orman işçiliği 2-3 ay sürmekte ve orman işçiliği yöre kırsalındaki yerleşmelerde en fazla % 18 oranında bir istihdam sağlamaktadır (Yılmaz, 1996:148). Oysa burada Çiftlikdere, Denizgöründü ve Dumanlı gibi köylerde halkın yarısından fazlası orman işçisidir ve yılın büyük kısmını ormanda geçirmektedir.

4.2. Ormancılık faaliyetine katılanların kültürel özellikleri :

Ormancılığın yöredeki tarihi oldukça eski olup, Romalılar ve Osmanlılar döneminde donanmaların ihtiyacı olan keresteler buradan sağlanmıştır (Ertin, 1992:200).

Kazdağları Türkmenleri eldeki tarihi bilgilere göre XIII. yy'dan itibaren Karasi Oğulları tarafından yöreye yerleştirilmiştir. Anadolu'da Türkmen aşiretlerine "tahtacı" ve "ağaç eri" adlar verilmektedir. Bu adlandırmada onların ağaç işleri ve orman işçiliği ile uğraşmalarının etkisi vardır. Bunun yanında geleneksel yaşamlarında orman ve ağaç kültürünün etkisi de görülmektedir (Erden, 1982:74).

Tahtacıların atalarının XIII-XV. yüzyıllarda ormanlık alanda yaşadıkları için *Ağaçeriler* oldukları belirtilmektedir. Ağaç-eri, ormanda yaşayan demektir.

1860'lı yıllara kadar Kazdağlarında göçebe olarak yaşayan Türkmen aşiretleri, 1862-1870 yılları arasında zorunlu olarak iskan edilmişlerdir (Su, 1938). Bunlara ait barakaların taşınabilir nitelikte olması da göçebe yaşantı ve çadır kültürünün bir devamı olabilir. Türkmen köyleri dışında az topraklı ve topraksız köylüler de son yıllarda ormanda çalışmaya başlamışlar, ancak onlar köylerini terk etmeden bu işi yapmaktadırlar.

Çanakkale ve Balıkesir yöresinde çok sayıda Türkmen-tahtacı köyü bulunmaktadır. Çanakkale'de Merkez, Ayvacık, Bayramiç ve Ezine ilçelerine bağlı Akçeşme, Denizgöründü, Yenimahalle, Elmacık, Çiftlikdere, Kayadere, Değirmendere, Derbentbaşı, Eğridere, Koşuburun, Bahçedere, Karıncalı, Güvemcik, Mehmetalan ve Uzunalan köyü örnek olarak verilebilir. Edremit yöresinde de, Tahtakuşlar, Kavlaklar, Arıtaşı ve Kızılçukur, Doyuran, Yassıçalı, Çamcı, Hacıaslanlar ve Tahtacı (Burhaniye) köyleri tahtacı olarak adlandırılmaktadır.

Erden (2003) yörede yaşayan tahtacıların ormanı koruyan bir kültüre sahip oldukları ve inançlarına göre ağacı kutsadıklarını belirtmektedir.

Ankete katılanlar arasında % 88.2'si (genelde Türkmenler) bu mesleğin baba ve dededen gelme olduğunu belirtirken, Yörükler ve diğerleri sonradan bu işi yapmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Yine gezici ormancılık ve baraka yaşantısını sadece Türkmenlerin sürdürdüğü görülmektedir. Diğerleri köylerinin yakın çevresindeki orman alanlarına gitmekte ve köylerini terk etmemektedirler.

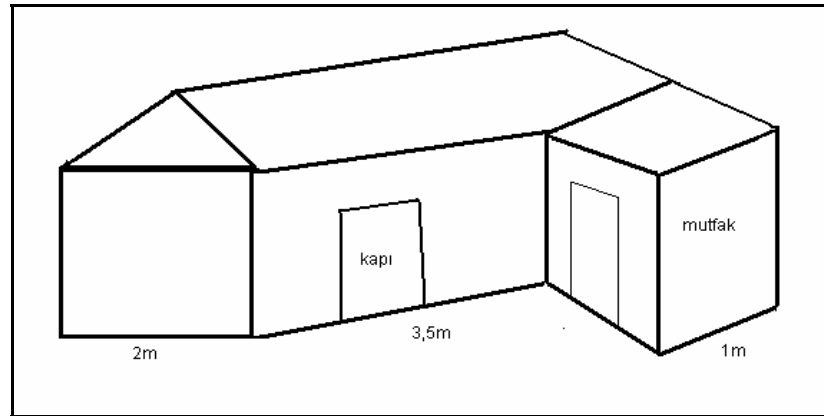
4.3. Meskenlerin şekil ve fonksiyonel özellikleri:

Ormancılık faaliyetine bağlı dönemlik kırsal yerleşmelerde "*baraka*" ve yöresel olarak "*yatak*" adı verilen basit yapıli meskenlerin fonksiyonel özellikleri şu şekildedir:

1. Faaliyet süresince kullanılır, iş bitince çadır gibi sökülüp, başka yere kurulur, bu haliyle eski Türkmen çadırı olan turluk ve topak evlere benzemektedir. 65 yaş ve üzerindeki naylor örtü yerine keçe kullanıldığını ve bunlara "*baraka*" yerine "*keçe ev*" adının verildiğini belirtmektedirler.

2. Kısa sürede ve kolay kurulabilir, yöredeki tüm barakalar kullanıcıları tarafından yapılmıştır, kolay sökülebilir ve taşınabilir.
3. Maliyeti çok azdır, ancak estetik yönden oldukça zayıftır.
4. Yapı malzemesi tamamen ahşap olup, üzeri yağmur ve zararlılara karşı naylon örtü ve ağaç dalları ile kaplanır (Şekil 3-4, Foto 1-2-3-4). Ancak naylon örtü nedeni ile yazın aşırı derecede sıcak olmaktadır. Genelde bir veya iki gözlü, tuvalet dışarıda, banyo içerdedir.
5. Isınma ve pişirme aracı olarak ortaya maşanga (kuzine) denilen çok amaçlı sobalar kurulur ve odun yakılır.
6. Meskenin iç kullanım alanlarında (yer döşemesi, sedir, masa, raf vs.) da tahta kullanılır.
7. Uzun süre kalanlar keçi ve tavuk gibi ihtiyaç için besledikleri hayvanlarına göre eklenti yapmaktadırlar.

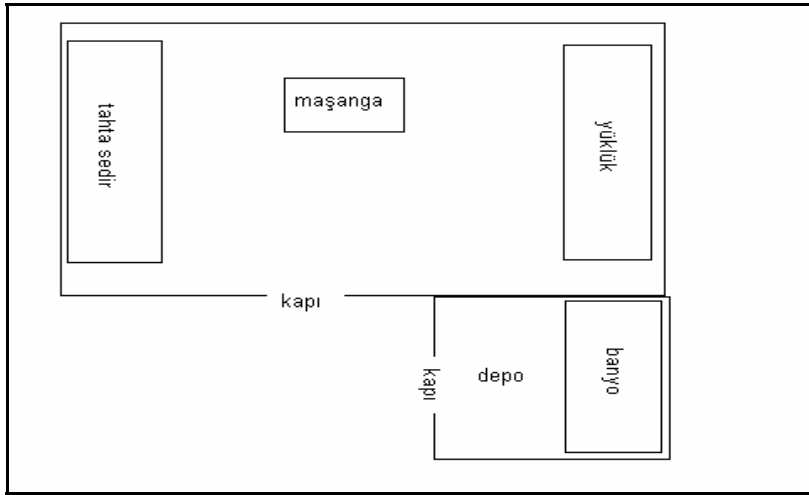
Bunlar ormana yakın ve diğer sürekli yerleşim alanlarından uzak olduğu için güvenlik nedeni ile tek mesken olarak bulunmaz, en az 2 hane (baraka) olup, genelde 4-5, en fazla da 10 hanedir. Her hanede 2-5 kişi bulunur. Barakalar ya aynı köylü ve akraba olanlarla ya da yakın köylü ama tanıdık ailelerle bir arada kurulur. Genelde gün boyu ormanda çalışan işçiler bu yapıları yatakhane olarak kullanırlar (Foto 2).

Şekil 3. Bütün barakalar az-çok farkla aynı şekilde inşa edilmektedir.

Foto 1. Barakalar ahşaptan olup, düzensiz bir şekilde tahtaların çakılması ile inşa edilmekte, daha sonra üzeri naylon örtü ile kaplanmaktadır.

Şekil 4. Örnek baraka içi planı.

Foto 2. Yenice yolu üzerinde kurulmuş beş-altı barakalı kırsal yerleşme.

Foto 3. Karıncalı köyünden bir ailenin Yenice güneyinde kurulmuş naylon örtülü bir baraka (yatak) örneği.

Foto 4. Kocalar köyünden bir ailenin Çanakkale-Çan yolu kenarında kurdukları barakadan bir görünüm.

4.4. Ormancılık faaliyetinin ekonomik boyutları:

Orman köylüleri genellikle kapalı ekonomi ve primer üretim koşullarında yaşamaktadırlar. Yöre halkı geleneksel tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile orman işçiliğinden geçimini sağlamaktadır. Yeterli büyüklükte tarım arazisi olmayan orman köylüsü, arazi kullanma kabiliyet sınıflarına bakmadan tarım arazisi olmaması gereken arazileri kullanmaktadır. Bu arazilerin eğimli olması nedeni ile toprakları kısa sürede erozyona maruz kaldığından verimi düşüktür. İhtiyaca yönelik düşük verimli ürünler yetiştirmektedirler. Bunun yanında orman içi otlak alanlarında küçükbaş hayvancılık özellikle de keçicilik yapılmaktadır. Bu alanların dar olması nedeni ile aşırı otlatma yapılmaktadır. Orman alanlarının birçok alanda tahribatı ve kalan alanların korumasına

yönelik yasaklar, özellikle genç ormanlarda keçiciliğin yasaklanması, buradaki köylerin geçim alanlarını daraltmıştır. Örneğin, Madra dağı kuzeyinde bulunan Kışla deresi vadisi tarım alanlarının sınırlı olması nedeni ile ormancılık ve hayvancılığın önemli hale geldiği bir alandır. Yıllar boyu süren orman tahribatından sonra, son yıllarda kaçak ağaç kesiminin kontrol altına alınması ve keçilerin ormana zararı nedeni ile keçiciliğin önlenmesi, yöre kırsal halkı dokumacılığa yönlendirilmiştir (Köse,1997:260).

Orman köylerindeki tarım işletmeleri genellikle küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşmaktadır. İşletmelerde sermaye yetersizliği ile elverişsiz arazi ve toprak şartları nedeni ile verimlilik oldukça düşüktür (Akpınar-Özkan, 2000:205).

Çalışma alanımızda orman işçiliğinin yaygın olmasında tarım alanlarının yetersiz olması da etkilidir. İlde çiftçi ailelerin büyük bir kısmı az topraklıdır (Tablo 4-5-6). Özellikle orman köylerinde tarım işletmeleri oldukça küçüktür. Ankete katılanların büyük kısmı da ya topraksız ya da az topraklı çiftçilerden oluşmaktadır. Büyük kısmı 10-30 da arazileri olduğunu belirtmişlerdir. Elverişsiz arazi şartları ve sermaye yetersizliği tarımsal verimliliği düşürmektedir. Ankete katılanların 46'sının (%67.6) geçim tarımı ve hayvancılık gibi ek geliri varken , 22'si (%32.4) hiç bir ek gelirinin olmadığını belirtmiştir. Bunlar aynı zamanda arazisi olmayan köylülerdir (Tablo 6).

Tablo 4. Çanakkale'de tarım alanı büyüklüğüne göre hane sayıları (2005).

Tarım alanı (da)	Hane sayısı	Oranı (%)
0-50	33 654	66,3
51-200	16 090	31,7
200+	976	2,0
Toplam	50 720	100,0

Kaynak: Çanakkale Tarım İl Md.

Tablo 5. Çanakkale'de orman köylerinde tarım alanı büyüklüğüne göre hane sayıları (2001).

Tarım alanı (da)	Hane sayısı	Oranı (%)
Arazisi olmayan	3682	7,42
1-10	7451	15,02
11-25	16306	32,87
26-50	22162	44,68
Toplam	49601	100,00

Kaynak:DPT

Tablo 6. Ankete katılanların tarım alanı büyüklüğüne göre oransal dağılımı.

Tarım alanı (da)	İşçi sayısı	Oranı (%)
Arazisi olmayan	22	32.4
1-30	34	50.9
31-50	12	17.7
Toplam	68	100,00

Orman köylerinin ekonomilerine katkıda bulunma ve onlara istihdam yaratma, bir kanunla da desteklenmiştir. 6831 sayılı Orman Kanununa göre, ormancılık çalışmalarının gerektirdiği işgücü ihtiyacının özellikle orman köylerinden sağlanma mecburiyeti vardır. Orman köylüleri, ağaç kesimi, ağaçlandırma, orman bakımı, nakliye ve orman yolları inşaatı gibi işlerde istihdam edilmektedir. Orman Kanununun 40. maddesine göre, devlet ormanlarında kesme, budama, taşıma, kabuk soyma, kozalak toplama, imal bakım, imar, ağaçlandırma, yol açma gibi işleri, orman içi veya bitişiğindeki köylülere yaptırılması öngörülmüştür. Fakat orman içi ve bitişiğindeki köylülerin iş gücünün yeterli olmaması ya da işi kabul etmemeleri durumunda bu işlerin taahhüt yolu ile yaptırılacağı kararı da alınmıştır. Orman işletme şeflikleri tarafından işler öncelikle Tarımsal Kalkınma Kooperatifi olan köylere teklif edilmektedir. Onlardan yeterince işçi sağlanamayınca sırasıyla o köyün şahıslarına, civar köy kooperatiflerine ve civar köy şahıslarına verilmektedir. Oradan da talep gelmezse uzaktan gelen orman köylülerine verilir. Örneğin, bu yöreye İzmir, Adana ve Mersin civarından az sayıda orman işçileri gelmekle birlikte, yöre orman işçileri de Gelibolu, Keşan, Tekirdağ, Balıkesir, gibi daha uzaklara gitmektedirler.

Ücretler yapılan işin özelliğine ve yere göre değişmektedir. Arazi eğimi, bitki örtüsü durumu, kesilecek ağaç miktarı ve sıklığına göre belirlenmektedir. Orman Genel Müdürlüğü'nün her alan için bu kriterlere göre belirlenmiş puan tablosundaki katsayı ile belirlenen ücret çarpılarak bir sterin¹ değeri hesaplanır. Kesim yapılan alan ne kadar yüksek ise, ağaç ne kadar kalın ise ve sürütme mesafesi ne kadar fazla ise ücret de ona göre artmaktadır. Çanakkale Orman İşletme Şefliği'nden alınan bilgilere göre ilde 2005 yılında orman köylülerine kesme, sürütme, nakliye ve yükleme işlerinden 4 352 084 YTL

¹ 1 ster: 1 m³ boyutunda istiflenmiş ağaç.

ödenmiştir. Orman köylülerinden alınan bilgilere göre de 2005 ve 2006'da 1 ster ücretinin 10 YTL ile 20 YTL arasında değiştiği belirtilmektedir. İşler artık giderek kooperatifler aracılığı ile yapılmaya başlanmıştır. 2005 yılı itibari ile ilde kurulmuş olan 301 tarımsal kalkınma kooperatifinin 17'si ormancılık ile ilgilidir. Her kooperatife bir veya birkaç köyün ormancıları üyedir. Orman işletme şeflikleri kooperatifler aracılığı ile köylülere iş vermektedir. Yaptıkları işin gelirinin de düşük olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 7).

Tablo 7. Ankete katılanların ek gelir- ücret memnuniyeti karşılaştırması

Ücret Memnuniyeti	Ek Gelir		Toplam
	var	yok	
Evet	4	4	8
Hayır	30	6	36
Kısmen	12	12	24
Toplam	46	22	68

Kazdağları'nın belli bir kısmının milli park ilan edilmesi ile kesimlerinin yasaklanması ormancılık istihdamını daraltmıştır. Bu yörede çalışanlar milli park dışındaki orman alanlarına çalışmaya gitmektedirler (Soykan, 2003: 274).

Or-köy kredilerini ise daha ziyade orman kenarında olan ancak ormancılık yapmayan köylüler kullanmaktadırlar. Keçi otlatmanın yasaklanması da geçim kaynaklarını kısıtlamıştır. İşin sürekli olmaması, kazancın yetersiz olması ve yıllık gelir seviyelerinin düşük olması ve diğer gelir kaynaklarının yetersiz olması nedeni ile ekonomik açıdan sıkıntı yaşanmaktadır.

Orman işinde çalışanların en önemli aracı traktördür. Traktörü olmayanlar ise hala katır veya eşek kullanmaktadır. Traktör ormancılık işinde taşımayı hızlandırdığı için sadece kesimden değil, nakliyeden de gelir getirmektedir. Son yıllarda traktör sayısı artmış neo-tahtacılar taşıma hayvanı yerine taşıt araçlarını kullanmaya başlamışlardır (Tablo 8).

Tablo 8. Ankete katılanların taşıt araçları varlık durumunun karşılaştırılması

	Taşıt hayvanı		Toplam
	Var	yok	
Traktör var	4	40	44
yok	12	12	24
Toplam	16	52	68

Bütün bunlar dikkate alındığında ormancılık faaliyetinin uzun yıllar bu yörede köylülere verilmesi nedeni ile bu işte geçici olarak istihdam edilenler, köylerinin dışındaki alanlara da çalışmaya giderek dönemlik yerleşmeler oluşturmaktadırlar. Bir bakıma dönemlik kırsal ekonominin bir parçası olmuşlardır. Bunun diğer gezici faaliyetlerden farkı bir işletme şefliğine bağlı ve onların denetiminde çalışıyor olmalarıdır.

4.5. Ormancılık faaliyetinin sosyal boyutları:

Orman işçiliği yapan yöredeki kırsal halkın büyük kısmının sigortası yoktur. Olanlar ise isteğe bağlı tarım sigortasına sahiptir. Ormancılık faaliyetinin tarım ve hayvancılığa göre daha fazla kaza riski olması ve iş kazalarının yaşanması halinde hiçbir güvencelerinin olmaması en önemli sorunlardan biridir. Ormancılıktan başka geçim kaynağı olmayan yöre halkının genç çocuklarının da bu işte işçi olarak çalıştırılması, onların eğitim süreçlerini aksatmaktadır. Barakalarda elektrik olmadığı için burada kaldıkları sürece pek çok elektronik aleti kullanamamaktadırlar. Özellikle kadınlar için yaşam biraz daha güç olduğu görülmektedir. Orman işçiliği yanında, taşıma su ile diğer ev işlerini de yapmaktadırlar (Foto 5).

Foto 5. Elmacık köyünden orman işçiliği yapan bir aile.

Tablo 9. Ankete katılanların yaş ile çalışma süresinin karşılaştırılması

yaş grubu	çalışma yılı					Toplam
	1_5	6_10	11_15	16_20	21+	
31-45	4	2	0	10	8	24
46+	0	2	2	2	38	44
Toplam	4	4	2	12	46	68

Orman işçisi olarak çalışan kadınların oranı erkeklere oldukça yakındır. Ankete katılanın yaş aralığına bakıldığında, Çalışanların büyük kısmını yetişkinler olup buların büyük kısmı 20yıldan fazladır bu işte çalışmaktadırlar. Bir aileden 2-5 kişi arasında değişmekte, bir kısmı çocuklarını da çalıştırmaktadır. Bu nedenle yaş aralığı oldukça geniş olup, 12-70 yaş arasında değişmektedir (Tablo 9).

Orman işçiliği yapanların ailelerinden, köylerinden ve evlerinden uzun süre ayrı kalmaları da ayrı bir sosyal sorundur. Belli bir tatil günleri olmamakla birlikte genelde Cuma günleri Çanakkale’de geleneksel pazarın olması nedeni ile izin günü olarak kullanılır.

5. Sonuç ve Değerlendirme:

Bu çalışmada doğal çevre ve kültür etkileşiminden doğan bir yerleşme ve yaşam şekli ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yörede ormancılık faaliyeti çok eski tarihlere kadar uzanmakta ve çok sayıda orman köyü olmasına rağmen bunlar içinde daha eğimli ve yüksek alanlarda kurulmuş Türkmen köyleri ormancılığı birinci derecede ekonomik faaliyet olarak benimsemişlerdir. Geçmişte daha yaygın olan bu yerleşim şeklinin bugünün şartları içinde giderek azaldığı görülmektedir.

Ormancılık dışında gelir alanlarının yetersiz olması nedeni ile de bu işi mümkün olduğunca uzun süre yapabilmek amacı ile yarı-göçebe bir yaşam şekli oluşturmuşlardır. Bu yerleşmeleri Türkiye’de köy-altı yerleşme şekilleri arasına eklenebilecek ormancılığa bağlı dönemlik yerleşmeler olarak tanımlayabiliriz.Ormancılık faaliyetinin yapıldığı köylerde nüfus artışı düşük olmakla birlikte, ormancılık yörede orta yaş göçlerini kısmen engelleyen bir istihdam alanıdır. Buna rağmen orman köylerinde yaşam standartları diğer köylere göre nispi olarak sürekli gerilemektedir.

Çalışma alanımızda, ormancılık dışında başka bir iş bilmeyen yöre halkı ahşap işçiliği, marangozluk, arıcılık ve besicilik gibi pazarı olan diğer işlere de yönlendirilmemiştir. Bu nedenle ormancılık dışında bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Buradaki orman köylüleri de, ormancılık yapan Madra dağı kırsal halkı gibi farklı iş alanlarına kaydırılabilirler.

Orman içinde ve civarında bulunan köylerdeki yaşam şartlarının iyileştirilmemesi durumunda göçler devam edecektir. Orman işçilerinin teknik yönden tecrübelerinin artırılması iş kazalarını azaltacaktır. Ayrıca sosyal güvence ve sağlık sigortalarının yapılması gerekir.

Türkiye'nin kırsal yerleşim alanları bir taraftan sayısal ve niteliksel değişim gösterirken, bir taraftan daha önce ortaya çıkmamış yeni türlerin ortaya çıkarılması bu alanda çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M.G.-Özkan, B. (2000). "Dağ ve orman köylerindeki tarım işletmelerinin verimlilik analizi (Kahramanmaraş ili örneği)", *Verimlilik Dergisi*, S: 4, s.195-216.
- Çağlar, Y. (1986). *Türkiye'de Orman Köyleri ve Kalkındırılmasına Yönelik Etkinlikler*, MPM, Yayın No: 340, Ankara.
- DPT, (2001). *Ormanlık Özel İhtisas Raporu*, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No:2531, ÖİK:547, Ankara.
- Emiroğlu, M. (1973). "Türkiye'de orman içi kırsal yerleşmeleri ve Bolu örneği", *Ankara Üniversitesi, DTCF, Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, S:5-6, s.139-174.
- Erden, A. (1982). "Batı Anadolu'da Türkmen çadırları", *Ankara Üniversitesi, DTCF, Antropoloji Dergisi*, S:11, s.73-83.
- Erden, A. (2003). "Kazdağlarında tarih boyunca kültür", *Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu*, s.137-141.
- Ertin, G. (1992). "Edremit körfezi kuzey kıyınlarnın coğrafi yönden incelenmesi", *Türk Coğrafya Dergisi*, S:27, s.187-209.
- Göney, S. (1977) "Türkiye'deki bir eğreti kır yerleşme şekli hakkında bazı yeni müşahedeler", *İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı:20-21, s.129-134.
- Karaboran, H.H. (1985). "İki eğreti yerleşme şekli- 'pey' ve 'banı' " *VI. Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 9, s.83-104.
- Koday, S. (2000). *Murgul Çayı Havzasının Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi yayınları No: 912, Erzurum.
- Köse, A. (1997). "Orman içi köylerin kalkındırılmasında dokumacılığın önemli bir geçim kaynağı durumuna geldiği yörelere bir örnek: Kışla deresi vadisi", *Doğu Coğrafya Dergisi* S:2, s.251-270.
- Soykan, A. (2003). "Kazdağı Milli parkında doğal ortam-insan ilişkileri ve zeytincilik," *Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu*, s.251-280.
- Su, K. (1938) *Balıkesir ve civarında Yörük ve Türkmenler*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul.
- Sümer, F. (1993) "Tahtacılar", *Türk Dünyası Dergisi*, 7 (82), s.8-12.
- Tanoğlu, A. (1966) *Nüfus ve Yerleşme* Cilt I, İstanbul Üniversitesi, Yay. No: 1183, İstanbul.
- Tunçdilek, N. (1967). *Türkiye İskan Coğrafyası. Kır İskanı (Köy-Altı İskan Şekilleri)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayın No:1283, İstanbul.
- Tümertekin, E.-Özgüç, N. (2002), *Beşeri Coğrafya (İnsan-Mekan-Kültür)*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

- Yıldırım, M. (1989). *Ormanlık İş Bilgisi*, İstanbul Üniversitesi, Ormanlık Fakültesi, Yay. No: 404, İstanbul.
- Yılmaz, A.(1996). “Orman içi kır yerleşmelerinde ekonomik yapı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S:31, s.139-153.